

Bezverkhy, O.S. Relationship between high school students' sex and gender and their professional interests.

High school students' professional interests, which are related to their sex and gender, have a decisive influence on their choice of profession. The article presents the results of a correlation study of the relationship between high school students' sex and gender and their professional interests. The instruments used included Bem Sex Role Inventory (BSRI) and E.Klimov Differential-Diagnostic Questionnaire (DDQ) (the latter identifies the respondents' professional interests according to five occupational groups).

It has been found that individuals' sex has a determining impact on their professional interests, whereas their gender has a minimal and sex-mediated effect. The author suggests that high school students' sex influences their professional interests through social stereotypes about male and female professions. There is no autonomous gender impact, since high school students' perception of their own gender features is inadequate and they lack professional experience.

The results of the study can be used to increase the effectiveness of high school students' vocational guidance. The revealed decisive influence of high school students' sex on their professional interests shows that high school students are strongly influenced by sex stereotypes. Although the modern system of general education widely uses the information of students about professions and existing social stereotypes to improve the situation, these methods are considered ineffective. According to the results of the study, special thematic training to raise high school students' awareness of their own gender features looks much more promising.

Keywords: sex, gender, professional interest, social stereotypes, high school students, femininity, masculinity, androgyny.

Відомості про автора

Безверхий Олег Станіславович, кандидат психологічних наук, старший викладач, кафедра психології, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Bezverkhy, Oleg Stanislavovych, PhD, Senior Lecturer, Dept. of Psychology, Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky, Vinnitsa, Ukraine.

E-mail: bezoleg2016@gmail.com

УДК 37.015.3

Клибанівська Т.М.

ВПЛИВ СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ

Клибанівська Т.М. Вплив стилю педагогічної взаємодії на психічний стан студентів. У статті проаналізовано педагогічну взаємодію в системі «викладач-студент» та її вплив на особистість студента. Зазначено, що психічні стани суттєво впливають на педагогічну діяльність, оскільки детермінують емоційне самопочуття і викладачів, і студентів та створюють фон, від якого залежить продуктивність перебігу пізнавальних психічних процесів. З'ясовано поняття стилю взаємодії викладача зі студентами та охарактеризовано їхні групи. Визначено, що викладачі з різними стилями педагогічної діяльності створюють різну емоційну атмосферу на іспиті та інших контрольних заходах.

Ключові слова: викладач, студент, стиль, педагогічна взаємодія, спілкування, психічні стани.

Клебановская Т.Н. Влияние стиля педагогического взаимодействия на психическое состояние студентов.

В статье проанализировано педагогическое взаимодействие в системе «преподаватель-студент» и его влияние на личность студента. Отмечено, что психические состояния оказывают значительное влияние на педагогическую деятельность, поскольку детерминируют эмоциональное самочувствие и преподавателей, и студентов, создавая фон, от которого зависит развитие познавательных психических процессов. Выяснено понятие стиля взаимодействия преподавателя со студентами и охарактеризованы их группы. Определено, что преподаватели с различными стилями педагогической деятельности создают различную эмоциональную атмосферу на экзамене и других контрольных мероприятиях.

Ключевые слова: преподаватель, студент, стиль, педагогическое взаимодействие, общение, психические состояния.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, що здійснюються в Україні, обумовили значні зміни в системі освіти, які передбачають нові вимоги до освітянських кадрів, переорієнтацію навчання на ідеологію гуманізації. Оскільки процес навчання відбувається головним чином у формі спілкування, то основний напрям досягнення поставленої мети освіти безпосередньо пов'язується з розвитком теорії та практики педагогічного спілкування.

Крім того, різні ситуації навчально-виховного процесу позначаються на психічних станах викладачів та студентів, і ця залежність взаємна. Емоційне самопочуття викладачів та студентів суттєво впливає на перебіг навчальної діяльності, її динаміку та результативність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню педагогічної взаємодії в системі «викладач-студент» і її впливу на особистість студента присвячена велика кількість наукових публікацій (Б. Ананьєв, Б. Богоявленська, С. Гапонова, Є. Ільїн, І. Котова, О. Кокун, С. Максименко, А. Петровський, Л. Подоляк, Є. Шиянов, В. Юрченко). Ця взаємодія розглядається як одна із основних психологічних

категорій, що визначають суть освітніх і виховних процесів, через які молода людина досягає природні і суспільні процеси, явища і закономірності, орієнтується в навколишньому світі і визначає способи свого мислення і поведінки.

Поведінка і діяльність викладачів пов'язані з проявом у них різних здібностей, що формують індивідуальний стиль педагогічної діяльності (С. Ільїн, Н. Кузьміна, В. Рогінський).

Педагогічна взаємодія націлена на взаємообмін і взаємозбагачення смислами діяльності, досвідом, емоціями, установками, різними позиціями та ін. І від здібності педагога організувати цю взаємодію залежить можливість досягнення бажаних результатів і «комфортність» спільної діяльності. Тому про необхідність виключення з практики навчання непродуктивних стилів і форм педагогічної взаємодії і заміни їх особистісно-орієнтованими способами спілкування у спільній діяльності заявлено у ряді робіт, що виділяють цей аспект педагогічної діяльності як першооснову комунікативної компетентності та професіоналізму педагога (К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, Л. Петровська, Є. Шиянов, І. Котова та ін.).

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Спілкування викладача зі студентом сприяє передачі громадянських, національних, професійних і моральних цінностей. Воно формує духовний світ студента і презентує модель його майбутньої професійної поведінки, є сферою реалізації викладачем своїх сутнісних сил через процес персоналізації, «транслявання» свого «Я» на особистість студента. Спілкування з викладачем допомагає студентові самоствердитися в нових соціальних ролях «студента» і «майбутнього фахівця». Воно сприяє формуванню соціально-професійного аспекту «Я-концепції», коригує самооцінку та визначає перспективи особистісного зростання студента у навчально-професійній сфері. Завдяки педагогічному спілкуванню у студентів з'являються мотиви професійної самоосвіти й самовиховання [11, с. 229].

Емоційні стани суттєво впливають на педагогічну діяльність, оскільки детермінують емоційне самопочуття і викладачів, і студентів. Вивчаючи психічний розвиток студентів, науковці дійшли висновку, що емоційне самопочуття є вагомим показником якості навчання і виховання [12]. Адже переживання студентами тривалого емоційного неблагополуччя є свідченням того, що важливі потреби, пов'язані з їхньою внутрішньою позицією, не задовольняються. Підвищена напруженість, емоційний дискомфорт – занадто несприятливі чинники для успішної діяльності, їхнім наслідком може стати і порушення уваги, і зниження працездатності, й підвищення рівня втомлюваності. Студенти опиняються в ситуації зачарованого психологічного кола, коли емоційне неблагополуччя погіршує їхні навчальні можливості, що, в свою чергу, посилює відчуття емоційного неблагополуччя.

М. Корольчук звертає увагу на те, що слова і жести педагога іноді відіграють роль негативного психогенного фактора, викликають у студента стан неврозу [6]. Як результат – страждає їхнє самопочуття, здоров'я: так, 45% відсотків студентів хворіють тими чи іншими хронічними захворюваннями; більшість молодих людей швидко втомлюється, їм потрібно удвічі більше часу на відпочинок, а це означає, що вони менш успішно освоюють програму, яку вимагає викладач.

Г. Костюк зазначав, що в процесі навчальної діяльності емоційні стани спостерігаються на всіх її етапах. Учений зауважував, що почуття породжуються самим ходом розв'язання завдання, а також труднощами, з якими людина стикається при цьому, успіхами й невдачами, внутрішніми суперечностями між зробленими висновками та новими фактами [7]. На думку Г. Костюка, ці емоційні компоненти, формуючись у процесі навчальної діяльності, зумовлюють її перебіг.

Емоції, а отже, й емоційні стани, утворюючи певну надбудову над процесами пізнання, не тільки супроводжують їх, забарвлюючи і суб'єктивне значення цих процесів, а й є істотними регуляторами їхньої ефективності, оскільки вони – регулятори навчальної діяльності та процесів пізнання.

Емоційні психічні стани є базовим компонентом пізнавальної активності студентів, вони створюють той фон, від якого залежить продуктивність перебігу пізнавальних психічних процесів [8]. Цей факт вказує на значущість емоційного самопочуття студентів для ефективності навчально-виховного процесу. Варто окремо зазначити, що вивчення складових пізнавальної сфери є сьогодні актуальним і в теоретичному, й у практичному аспектах.

Часта повторюваність станів сприяє тому, що формує звички, риси характеру, навіть частково впливає на становлення спрямованості особистості. Тобто повторюваність станів і емоційного самопочуття є чи не головним інструментом навчання, виховання й самовиховання. Ефективність навчального процесу можна характеризувати через психічні стани та емоційне самопочуття, що їх переживають і відчувають студенти, оскільки саме ці стани є вирішальним фактором у формуванні пізнавальної мотивації та підтримуванні й ефективному перебігу навчальної діяльності.

Досить чіткий зв'язок між ставленням до навчання та емоціями простежується у багатьох дослідженнях [3; 9; 12]. Так, негативне ставлення до навчання пов'язане із негативними емоціями страху, образи, незадоволення собою і викладачем. Позитивне ставлення до навчання пов'язане з позитивними емоціями відкриття, подиву, почуттям власної гідності та доброзичливого ставлення до викладача. Забарвлені позитивними емоціями знання запам'ятовуються швидше і міцніше, ніж знання, позбавлені індивідуальності, що залишають людину байдужою. Як впливає з вищесказаного, негативне емоційне

самопочуття студентів перешкоджає ефективності навчання, тоді як позитивне емоційне самопочуття посилює його навчальні можливості та є джерелом позитивного ставлення до самого себе і викладача.

С. Максименко та Т. Щербан зазначають, що позитивний емоційний фон навчання сприяє не тільки ефективності навчально-виховного процесу, а й збереженню психічного здоров'я студентів [9].

Невміння педагога орієнтуватися у різноманітних проявах психічних станів студентів знижує ефективність педагогічного спілкування, а отже, і всього навчально-виховного процесу. Пізнавальна діяльність, унаслідок якої студенти отримують позитивні емоції, сприяє подоланню інтелектуальної пасивності й виникненню бажання займатися цією діяльністю. А позитивне емоційне самопочуття студентів пробуджує їхню інтелектуальну активність і навчальну мотивацію. Повноцінна інтелектуальна діяльність у стані емоційної пасивності є неможливою [12].

Взаємини викладачів і студентів характеризуються складною структурою, компонентами якої є: 1) мотиваційний (інтерес до партнера й потреба у стосунках з ним); 2) когнітивний (сприйняття й оцінка іншого; рефлексія стосунків і усвідомлення їхніх труднощів; уявлення про оптимальні взаємини); 3) емоційний (задоволеність стосунками, які склалися; взаємні оцінні ставлення партнерів; відчуття психологічної захищеності, комфортності або напруженості, тривожності); 4) поведінковий (тип взаємин і стиль педагогічного спілкування; спосіб поведінки в конфліктній ситуації; засоби коригування взаємин і взаємовпливу) [11].

Л. Мітіна виділяє дві принципово відмінні системи дій викладача [10]: 1) дії, спрямовані на придушення особистості і самостійності учня; 2) дії, спрямовані на створення оптимальних умов для його розвитку.

Подібні дії, разом із певною спрямованістю педагога, утворюють стиль взаємодії зі студентами. Власне, стиль визначається в цьому випадку як стійка особистісна характеристика, що детермінує способи контакту суб'єктів, що беруть участь у спілкуванні. Різними авторами виділяються різні стилі взаємодії [11, с. 244].

Так, В. Горяніна також виділяє два стилі: продуктивний, в ході якого формується «спільний простір взаємодії», і непродуктивний, що веде до «розмикання контакту» [3].

Є. Ільїн, характеризуючи особливості підготовки і проведення занять педагогами з різними індивідуально-психологічними властивостями нервової системи, відзначає у них організаційно-комунікативний, конструктивно-організаційний і конструктивно-комунікативний стилі [4]. Організаційно-комунікативний стиль (притаманний викладачам з сильною і рухомою нервовою системою) характеризується схильністю до імпровізації, використанням різних методичних прийомів і методів навчання і способів педагогічного впливу. Характер спілкування експромтний і невимушений, із залученням гумору і багатою мімікою. У той же час викладачі мало використовують профілактику дисциплінарних порушень, тон звернення до студентів нерівномірний.

Конструктивно-організаційний стиль (притаманний викладачам з сильною та інертною нервовою системою) проявляється за завчасної і ретельної підготовки до занять, відповідності проведених занять планам, рівномірним темпом проведення, завчасною організацією студентів і їх дисциплінованістю, стійким і одноманітним репертуаром дисциплінарних впливів, рівним і переважно спокійним тоном звернень до студентів.

Конструктивно-комунікативний стиль (притаманний викладачам зі слабкою нервовою системою) багато в чому схожий на попередній: та ж ретельність у підготовці до занять, відповідність занять наміченим планам, підвищена увага до організації студентів на початку занять, попереджувальне дисциплінування і рівний, спокійний стиль звернень. Основні відмінності полягають в інтенсивному діловому спілкуванні, широкому використанні системи індивідуальних завдань і доручень, в обдуманих взаєминах зі студентами.

І. Котова і Є. Шиянов розділили стратегії педагогічної взаємодії за результативною основою і характеризували їх як особистісно-розвиваючі і особистісно-гальмуючі [13]. Педагоги, що використовують особистісно-розвиваючі стратегії, застосовують адекватну і завищену оцінку студентів у навчальній діяльності та поведінці, активні способи включення їх у вирішення творчих завдань, техніки встановлення емоційного контакту, постійне схвалення студентів, що заохочує до співпраці і т.д. Педагоги особистісно-гальмуючого типу частіше спираються в своїй роботі на жорстко контрольовані загрозливі засоби, прагнуть знизити самооцінку студентів, збільшити дистанцію і затвердити статусно-рольові позиції.

А. Бодальов виділив три групи стилів педагогічної діяльності: авторитарний, ліберальний і демократичний. У дослідженнях, проведених під його керівництвом, було виявлено, що педагоги, віднесені до авторитарної групи, сильно недооцінюють розвиток в студентів таких якостей, як ініціативність, самостійність, вимогливість до інших людей. У той же час, у них виявляється перебільшене уявлення про сформованість у студентів таких якостей, як неорганізованість, недисциплінованість, лінь, безвідповідальність, імпульсивність [2].

Для педагогів з ліберальним стилем діяльності характерний менший розподіл уваги на студентів. Вони менш точно формулюють питання у зрозумілій для студентів формі, у них неадекватна міра допомоги їм, відсутнє емоційне співпереживання, не виявляється зацікавленість в якості відповіді.

Педагоги з демократичним стилем діяльності, навпаки, емоційно співпереживають студенту, що відповідає, виявляють зацікавленість в якості відповіді. За зовнішніми показниками своєї діяльності педагоги демократичного стилю спілкування часом поступаються своїм авторитарним колегам, але морально-психологічний клімат в їхніх аудиторіях завжди більш благополучний [4].

Викладачі-автократи часто створюють нервозну обстановку, у них не проявляється емоційне співпереживання до студента, що відповідає, примус переважає над спонуканням. Відомо, що педагоги авторитарного стилю діяльності переоцінюють у студентів негативні якості і недооцінюють позитивні. Педагоги з ліберальним стилем діяльності, навпаки, переоцінюють позитивні якості студентів і недооцінюють негативні. Найбільш адекватно оцінюють учнів викладачі з демократичним стилем діяльності [4].

У дослідженнях В. Кан-Калика наведена інша класифікація стилів педагогічного спілкування [5]. Найбільш плідним серед них є спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю. Основою цього стилю є єдність високого професіоналізму та морально-естетичних настанов викладача. Вельми продуктивним є також стиль педагогічного спілкування на основі дружньої прихильності. Він може бути передумовою успішного здійснення будь-якої спільної діяльності. Водночас досить поширеним є стиль педагогічного спілкування – дистанція, який за певних умов може трансформуватися у такий негативний стиль, як спілкування-залякування. Не менш негативну роль у роботі зі студентами відіграє і спілкування-загравання, яке пов'язане з невмінням організувати продуктивне професійно-педагогічне спілкування.

Н. Березовін та Н. Цирельчук провели дослідження впливу стилів відносин викладачів на самопочуття студентів [1]. Вони виділили такі стилі взаємодії на навчальних заняттях, як активно-позитивний, пасивно-позитивний, ситуативний, пасивно-негативний і активно-негативний. Було виявлено, що активно-негативний стиль погіршує самопочуття у 67% учнів, пасивно-негативний – у 58%, ситуативний – у 33%, пасивно-позитивний – у 29%, активно-позитивний стиль ні в кого не викликав погіршення самопочуття.

Суб'єктивізм педагога відчували при активно-негативному стилі взаємодії 91,5% учнів, при пасивно-негативному – 73%, при ситуативному – 76%, при пасивно-позитивному – 66,5% і при активно-позитивному – 36%.

Найбільш адекватно і доброзичливо студенти сприймають демократичний стиль спілкування. За даними вчених, студенти в більшості випадків (58% відповідей) вважають за краще демократичний стиль спілкування, рідше – ліберальний (26%), і ще рідше – авторитарний (16%) [1].

Звичайно, педагог не може абсолютно виключити зі свого арсеналу деякі особисті прийоми авторитарного стилю спілкування. Іноді, навіть в рамках демократичного стилю, вони досить ефективні при вирішенні конкретних завдань, особливо при роботі з групами і окремими студентами, що характеризуються невисоким рівнем соціально-психологічного, дисциплінарного і особистісного розвитку.

Демократичний стиль спілкування, справжнє співробітництво викладача зі студентами передбачає вимогливість, поєднується з високою повагою до особистості.

Викладачі з різними стилями педагогічної діяльності створюють різну емоційну обстановку і на іспиті. Слід підкреслити, що особистість педагога-екзаменатора справляє вплив на психічний стан екзаменованих. Тож від того, наскільки адекватній ситуації педагог і наскільки точно сприймають його студенти, багато в чому залежить не тільки ефективність їхньої взаємодії, а й успішність складання іспиту [4].

Так, педагоги із демократичним стилем емоційно співпереживають тим, хто відповідає, виявляють зацікавленість в якості відповіді, терплячість у спілкуванні, педагогічний такт, адекватно оцінюють знання студентів, таким чином забезпечуючи сприятливу емоційну обстановку на іспиті. У педагогів-автократів не виявляється емоційне співпереживання до того, хто відповідає, вони надмірно строго оцінюють їх, зарозуміло або поблажливо демонструють свою перевагу в знаннях і уміннях, пригнічують студентів, тим самим часто створюючи нервозну обстановку [3].

Багато авторів підтвердили і різну строгість оцінювання навчальних знань на іспитах педагогами з різними стилями спілкування. Так, для викладачів із авторитарним стилем характерна надмірно сувора оцінка студентів, вони часто занижують оцінки, а викладачі з ліберальним стилем – завищують [10].

У дослідженнях показано, що 60% педагогів сповідують суто авторитарні позиції і не цікавляться думкою студентів. Усе це свідчить про те, що стиль спілкування по-різному впливає на психічний стан і самопочуття учасників іспитів, і це потрібно враховувати при організації контрольних заходів.

Висновки. Отже, стиль педагогічного спілкування безпосередньо впливає на атмосферу емоційного благополуччя студентів під час лекції, семінарського заняття або іспиту, що суттєво позначається на результативності їхньої навчально-професійної діяльності. Через це в основі спілкування викладача і студента мають бути такі мотиви: професійний обов'язок, інтерес до особистості студента, бажання його зрозуміти, допомогти. Викладачеві треба вміти будувати міжособистісні стосунки, знаходити засоби гармонізації колективних та індивідуальних інтересів.

Перспективи подальших досліджень. Значущість цієї проблеми, її недостатня розробленість у теорії та практиці психологічної науки, також об'єктивні потреби у формуванні стилів педагогічної

діяльності та дослідженні їхнього впливу на психічні стани студентів визначили напрямок нашої дослідницької роботи. Попри проведену роботу, ще багато питань залишаються відкритими і потребують подальшого вивчення теоретичним та практичним способами.

Список використаних джерел

1. Березовин Н.А. Психология педагогического общения : [учеб.-метод. пособие для студентов пед. специальностей и педагогов] / Н.А. Березовин, Н.А. Цырельчук. – Мн. : МГВРК, 2008. – 464 с.
2. Бодалев А.А. О качествах личности, нужных для успешного общения / А.А. Бодалев // Личность и общение : [избр. труды]. – М. : Педагогика, 1983. – С. 55.
3. Горянина В.А. Психология общения : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В.А. Горянина. – М. : Академия, 2002. – 416 с.
4. Ильин Е.П. Психология для педагогов / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2012. – 640 с.
5. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя / В.А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
6. Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, А.Ф. Косенко, Т.І. Кочергіна. – К. : ВЛADOS, 2002. – 272 с.
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К. : Радян. школа, 1989. – 264 с.
8. Красновський В.М. До проблеми гуманізації освітнього процесу / В.М. Красновський // Актуальні проблеми психології : наук. зап. Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К. : Нора-Друк. – 2001. – Вип. 21. – С. 133–143.
9. Максименко С.Д. Професійне становлення молодого вчителя : [навч. посіб. для студ. пед. вузів] / С.Д. Максименко, Т.Д. Щербан. – Ужгород : Закарпаття, 1998. – 105 с.
10. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя : [учебно-методическое пособие] / Л.М. Митина. – М. : Флинта : МПСИ, 1998. – 200 с.
11. Подоляк Л.Г. Психология вищої школи : підручник / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К. : Каравела, 2011. – 360 с.
12. Хоменко З.І. Вплив учителя на емоційний стан учнів / Зінаїда Хоменко. – К. : Редакції загальнопед. газет, 2012. – 128 с.
13. Шиянов Е.Н. Развитие личности в обучении : [учеб. пособие для студентов педагогических вузов] / Е.Н. Шиянов, И.Б. Котова. – М. : Академия, 1999. – 288 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Berezovin N.A. Psihologija pedagogicheskogo obshhenija : [ucheb.-metod. posobie dlja studentov ped. special'nostej i pedagogov] / N.A. Berezovin, N.A. Cyrel'chuk. – Mн. : MGVRK, 2008. – 464 s.
2. Bodalev A.A. O kachestvah lichnosti, nuzhnyh dlja uspešnogo obshhenija / A.A. Bodalev // Lichnost' i obshhenie : [izbr. trudy]. – M. : Pedagogika, 1983. – S. 55.
3. Gorjanina V.A. Psihologija obshhenija : [ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij] / V.A. Gorjanina. – M. : Akademija, 2002. – 416 s.
4. Il'in E.P. Psihologija dlja pedagogov / E.P. Il'in. – SPb. : Piter, 2012. – 640 s.
5. Kan-Kalik V.A. Uchitelju o pedagogicheskom obshhenii: Kn. dlja uchitelja / V.A. Kan-Kalik. – M. : Prosveshhenie, 1987. – 190 s.
6. Korol'chuk M.S. Psykholohichne zabezpechennja psykhičnoho i fizyčnoho zdorov'ja / M.S. Korol'chuk, V.M. Krainnyuk, A.F. Kosenko, T.I. Kocherhina. – K. : VLADOS, 2002. – 272 s.
7. Kostyuk H.S. Navchal'no-vykhovnyy protses i psykhičnyy rozvytok osobystosti / H.S. Kostyuk. – K. : Radian. shkola, 1989. – 264 s.
8. Krasnovs'kyj V.M. Do problemy humanizatsiyi osvith'oho protsesu / V.M. Krasnovs'kyj // Aktual'ni problemy psykholohiyi : nauk. zap. In-tu psykholohiyi im. H.S.Kostyuka APN Ukrayiny / za red. S.D. Maksymenka. – K. : Nora-Druk. – 2001. – Vyp. 21. – S. 133–143.
9. Maksymenko S.D. Profesiynne stanovlennja molodoho vchytelya : [navch. posib. dlya stud. ped. vuziv] / S.D. Maksymenko, T.D. Shcherban. – Uzhhorod : Zakarpattya, 1998. – 105 s.
10. Mitina L.M. Psihologija professional'nogo razvitija uchitelja : [uchebno-metodicheskoe posobie] / L.M. Mitina. – M. : Flinta : MPSI, 1998. – 200 s.
11. Podolyak L.H. Psykholohiya vyshchoyi shkoly : pidruchnyk / L.H. Podolyak, V.I. Yurchenko. – K. : Karavela, 2011. – 360 s.
12. Khomenko Z.I. Vplyv uchytelya na emotsiyyny stan uchniv / Zinayida Khomenko. – K. : Redaktsiyi zahal'noyed. hazet, 2012. – 128 s.
13. Shijanov E.N. Razvitie lichnosti v obuchenii : [ucheb. posobie dlja studentov pedagogicheskikh vuzov] / E.N. Shijanov, I.B. Kotova. – M. : Akademija, 1999. – 288 s.

Klybanivska, T.M. The impact of the educational interaction style on student's mental state. The article analyzes the teacher-student educational interaction and its effects on the student's personality. Mental states significantly affect educational activities, since they determine the emotional states of both teachers and students and create conditions for effective cognitive mental processes. Students' negative emotional states reduce the effectiveness of studying, while their positive emotional states improve their learning capabilities and promote their positive attitudes towards themselves and professors.

The author discusses the motivational, cognitive, emotional and behavioral components of teacher-student relationship, analyzes the teacher-student interaction styles and groups as well as describes the features of organizational-communicative, constructive-organizational and constructive-communicative styles. The educational interaction styles include the autocratic,

liberal and democratic styles. The educational interaction strategies are characterized as personality developing and personality blocking.

The teachers with different styles of educational activity create different emotional settings during exams and tests. The teachers with different communication styles have been shown to use different students' knowledge assessment systems during examinations. The teachers who use the authoritarian style of educational interaction are characterized by an overly rigorous assessment and undeservedly low grading of students, while the teachers who use the liberal educational interaction style usually grade students too high. To be efficient the teacher must be able to build good interpersonal relationships and harmonize the interests of students and teachers.

Keywords: teacher, student, style, educational interaction, communication, mental states.

Відомості про автора

Клибанівська Тетяна Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри історії України та філософії Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця, Україна.

Klybanivska, Tetyana Mykolaivna, PhD, Assoc. Prof., Dept. of history of Ukraine and philosophy, Vinnytsa national agrarian university, Vinnytsa, Ukraine.

E-mail: inka020571@gmail.com

УДК 159.95

Москальов І.О.

КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ РОЗВИНЕНОСТІ ПРАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОРГАНІЗАТОРІВ ЗАВДАНЬ ІЗ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ

Москальов І.О. Критерії та показники оцінювання рівнів розвиненості практичного мислення організаторів завдань із морально-психологічного забезпечення у військовій частині. У статті проведено аналіз праць зарубіжних і вітчизняних науковців, в яких розглядається характер дій людини у практичних ситуаціях, розкриваються основні відмінності теоретичного і практичного видів мислення. На основі цього виокремлено п'ять критеріїв діагностування розвиненості практичного мислення офіцера – організатора морально-психологічного забезпечення та відповідні показники. Окрім того, враховуючи дані критерії та показники, проведений підбір психодіагностичних методик, що дозволять в подальшому отримати емпіричні дані стосовно рівнів розвиненості практичного мислення офіцерів – організаторів морально-психологічного забезпечення.

Ключові слова: морально-психологічне забезпечення, практичне мислення, вирішення практичних завдань, мислення, суб'єкт, критерій, показник.

Москалев И.А. Критерии и показатели оценки уровней развитости практического мышления организаторов задач морально-психологического обеспечения в воинских частях. В статье проведен анализ работ зарубежных и отечественных ученых, в которых рассматривается характер действий человека в практических ситуациях, раскрываются основные различия теоретического и практического видов мышления. На основе этого выделены пять критериев диагностирования развитости практического мышления офицера – организатора морально-психологического обеспечения и соответствующие показатели. Также учитывая данные критерии и показатели, проведен подбор психодиагностических методик, которые позволят в дальнейшем получить эмпирические данные относительно уровней развитости практического мышления офицеров – организаторов морально-психологического обеспечения.

Ключевые слова: морально-психологическое обеспечение, практическое мышление, решение практических задач, мышление, субъект, критерий, показатель.

Постановка проблеми. Аналіз досвіду ведення бойових дій підрозділами й частинами Збройних Сил (ЗС) України в антитерористичній операції (АТО), чітко вказує на необхідність мати власні, боєздатні ЗС, що спроможні ефективно діяти під час будь-яких змін викликів і загроз безпеці України. Інтереси захисту національної безпеки України, її територіальної цілісності та суверенітету, тенденції в розвитку збройної боротьби на сучасному етапі, суттєве збільшення їхньої чисельності, модернізація та перехід до професійної армії ставлять високі вимоги до суб'єкта професійної діяльності – офіцера. Вимоги, що висуваються до фахівця військової справи в наш час, зобов'язують його більш ретельно зосередити увагу на так званій «інтелектуальній складовій» практичної діяльності. Реалії, в яких опинилися ЗС України на початку проведення АТО, змусили переосмислити і такий вид забезпечення, як морально-психологічне, висуваючи більш жорсткі вимоги до підготовки офіцерів організаторів МПЗ. На жаль, більшість офіцерів, що вчаться у системі післядипломної освіти за спеціалізацією «Організація морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил)», не мають первинної психологічної освіти, але володіють певним практичним досвідом виконання обов'язків офіцерів органів МПЗ, тобто зазвичай мають суб'єктивне уявлення про виконання своїх функцій, не володіючи при цьому достатніми знаннями та досвідом для